

Dzieje kaplicy p.w. św. Anny
- jeleniogórskiej bastei
Adolf Andrejew

U zbiegu ulic Konopnickiej i bankowej, ruchliwej części jeleniogórskiej starówki, znajduje się masywna półkolista budowla. Pełni ona aktualnie rolę świątyni filialnej kościoła parafialnego p.w. Świętych Erazma i Pankracego. Dedykowana jest świętej Annie. Potwierdza to łacińska sentencja: „Na chwałę wielkiej babki Chrystusa, św. Anny – wzniesiona”, znajdująca się nad ozdobnym tympanonem dwuskrzydłowych głównych drzwi.

Przestrzeń wnętrza jest zamknięta od trzech stron ośmiokątnie murami o grubości 140 cm. Od strony południowo-wschodniej umieszczona jest spłaszczona absyda. Wysokość od posadzki do stropu szacuje się na około 10 m, szerokość kościółka w jego najwyższym miejscu wynosi 7,5 m, długość natomiast 17,5 m. Posadzka w kaplicy jest położona o przeszło metr niżej os powierchni chodnika. Wnętrze kaplicy jest jednonawowe, jasności świątyni dodaje biel ścian oraz naturalne światło wpadające przez stylizowane okna gotyckie, oszklone w szyby w tonacji cytryny.

Wyposażenie świątyni jest raczej skromne. Godny uwagi jest rzadko spotykany rodzaj fresku, o charakterze autentycznej architektury ołtarza. Czas jego powstania datuje się na 1838 r. Miał on podobno wyjść spod pędzla bliżej nieznanego artysty malarza – Meyera. Przedstawia on postać Matki Bożej siedzącej z dzieciątkiem. Obok niej stoi Jej matka św. Anna. Za plecami Bogurodzicielki widoczne są postaci św. Józefa i św. Joachima.

Górną część fresku zamyka malowidło przedstawiające majestatyczną postać Boga Ojca w pochylonej postawie, w otoczeniu aniołków wskazującego na świętą rodzinę i rodziców Najświętszej Marii Panny.

Przed freskiem stoi prosty w swym wyglądzie architektonicznym jednokondygnacyjny ołtarz o drewnianej konstrukcji. W bliskiej odległości od ołtarza jest usytuowana przyścienna ambona, jej biel powiększa stopień jasności wnętrza kaplicy.

O ile wewnętrzny wystrój kaplicy jest raczej skromny, o tyle dzieje tego obiektu mają swą ciekawą i nader interesującą historię.

Masywny charakter murów zewnętrznych i widoczne cztery otwory strzelnicze potwierdzają przypuszczenie, że pierwotnie budowla ta miała charakter obronny. Jej początki sięgają początków XVI wieku, kiedy to obecna kaplica była jedną z 9 miejskich bastei. Według zachowanych planów obronnych Jeleniej Góry z lat 30. XVI w. wspomniana basteja była usytuowana w rejonie, gdzie we wrześniu 1998 r. po przeszło dwustu latach, powróciła na swoje pierwotne miejsce, czyli u zbiegu ulic Marii Konopnickiej i Bankowej Brama Wojnowska.

Z inicjatywy ówczesnego proboszcza jeleniogórskiego – ks. Jana Waltera i jednego z mieszkańców tego miasta – niejakiego Gabriela Lothera, wrocławski biskup Jan Roth wydał w dniu 1 maja 1505r. dekret zezwalający na umieszczenie w odbudowującej się bastei pomieszczenia na przyszłą kaplicę poświęconą św. Annie. Prace przy odbudowie zniszczonej bastei trwały w latach 1505-1514. O ich zakończeniu w 1514 świadczy wspomniana data, umieszczona na płycie pamiątkowej na frontowej ścianie kaplicy od południowo-wschodniej strony.

Połączenie funkcji sakralnej i obronnej nie było czymś wyjątkowym na Dolnym Śląsku w owym czasie. Do celów religijnych wykorzystywano basteje w Świdnicy, Strzegomiu, Lwówku Śląskim, Namysłowie i Oleśnicy.

Odbudowana basteja św. Anny została włączona do ogólnomiejskiego systemu umocnień fortyfikacyjnych, pełniąc jednocześnie rolę kaplicy obronnej. Ze względu na brak wyposażenia w podstawowe sprzęty liturgiczne kaplica była nieczynna. Nabożeństwa w niej miały odbywać się dopiero po 1516r. Do spopularyzowania św. Anny w Jeleniej Górze przyczynił się wydany w imieniu papieża Leona X list włoskiego kardynała Jana z Tivoli z 13 maja 1516 r. Wspomniany kardynał udzielił odpustu zupełnego wszystkim, którzy nabożnie odwiedzą kaplicę w dniach 8 maja (św. Stanisława), 24 czerwca (św. Jana Chrzyciela), 26 lipca (św. Anny) oraz w dzień Wielkiego Piątku i złożą datek na potrzeby kaplicy. Kult św. Anny na Śląsku sięga połowy XIII w. Jej imieniu poświęcone 24 kościoły oraz cztery kaplice.

Po nabyciu praw do miejscowego kościoła parafialnego przez Radę Miejską Jeleniej Góry w 1520 r. i przyjęciu przez mieszczan jeleniogórskich wyznania ewangelickiego w 1523 kaplica była zarządzana przez miejscowych pastorów.

Kaplica św. Anny jako basteja w wojnie trzydziestoletniej stanowiła bardzo ważny strategicznie obiekt dla oddziałów lisowczyków, oblegających miasto jesienią 1621 r. w sile 10 tys. podczas groźnego pożaru miasta latem 1634r. spaleni uległy wszystkie bramy miejskie, w tym również wspomniana basteja. Ostatecznego zniszczenia dokonała potężna eksplozja w nocy z 31 października na 1 listopada.

Kompletnie zniszczona basteja stała przez dziesięciolecia jak ruina. W tym czasie ograniczano się jedynie do prac zabezpieczających. Ze znalezionej w 1706 r. dokumentu wynika, że 23 sierpnia 1697 r. wyprostowano sztabę podtrzymującą hełm – w dzisiejszym kształcie. Po zwrocie kościoła parafialnego miejscowym katolikom w 1650 roku kaplica stała się ponownie jego filią. Od 1669 r. jej administratorami byli rezydujący w Jeleniej Górze ojcowie jezuitów.

Trudności finansowe, jakie przeżywało miasto w II połowie XVII stulecia spowodowały, że dopiero w 1709 r. Rada Miejska zdecydowała się na podjęcie prac remontowych przez pozostałościach po dawnych murach obronnych, wśród których znalazła się dawna kaplica św. Anny.

Koszty odbudowy kaplicy finansowała Rada Miejska oraz miejscowa społeczność katolicka. Ogólny nadzór nad pracami budowlanymi spoczywał w rękach miejscowego architekta Kaspra Jentscha. Prace budowlane zostały zakończone w 1715 roku. Po poświęceniu kaplicy 26 lipca 1716 r. i oddaniu do celów kultu religijnego, stała się ona filią miejscowego kościoła parafialnego. Pieczę duszpasterską nad nią sprawowali ówczesni proboszczowie. Według najstarszego dziejopisa Jeleniej Góry –D. Zedllera- w każdy czwartek w kaplicy była sprawowana Msza św. Mury tegoż obiektu sakralnego zapełniały się podczas Mszy św. wotywniej sprawowanej w dniu patronki kaplicy – św. Anny – 26 lipca. Ofiara Eucharystyczna była także celebrowana na życzenie mieszczan jeleniogórskich.

W kaplicy przez większą część roku nie odbywały się nabożeństwa poza corocznymi Mszami wotywnymi w dniu Patronki kaplicy. Sytuacja ta była sprzyjającą dla jeleniogórskich starokatolików, dążących do przejęcia kaplicy w swe posiadanie. (Starokatolicy to odłam biskupów katolickich biorących udział w I Soborze Watykańskim [1869-1870]. Sprzeciwili się oni ogłoszonemu w dniu 18 lipca 1870 r. przez ówczesnego papieża – Piusa IX dogmatu o nieomyślności papieża w sprawach wiary i moralności). Władze miejskie Jeleniej Góry popierały roszczenia starokatolików. Antykościelna polityka ówczesnego kanclerza Niemiec Ottona Bismarcka z lat 1873 – 1878 była dla nich sprzyjającą. Po długich pertraktacjach Rada Miasta Jeleniej Góry pod presją władz państwowych przekazała ten obiekt w 1875 starokatolikom, aż do zakończenia II Wojny Światowej. Starokatolicy mimo

bezprawnego korzystania z kaplicy nie płacili Radzie Miejskiej należnego czynszu dzierżawnego. Za nich musiała go uiszczać miejscowa gmina kościelna. Nie podejmowali też żadnych prac konserwatorskich. Obowiązek ten spoczywał na prawnym właścicielu kaplicy – proboszczu jeleniogórskim.

Z inicjatywy proboszcza kościoła parafialnego, ks. Pawła Schinckego latem 1932r. pozłożono zniszczoną przez korozję gałkę, hełm i chorągiewkę na dachu kaplicy. Roboty dachowe ponownie były prowadzone latem 1933.

W maju 1945r. Jelenia Góra przeszła pod polską administrację. Dotychczasowy opiekun kaplicy, proboszcz ks. Schincke został zmuszony do opuszczenia plebani i zrzeczenia się dotychczasowej funkcji.

W miarę integracji miejscowej społeczności wywodzącej się z różnych regionów dawnej II Rzeczypospolitej, życie religijne w tutejszej parafii objęło także nieczynna od kilkunastu lat kaplicę św. Anny. W jej murach odprawiano nabożeństwa od lat 60., nie tylko Msze św. z okazji święta Patronki, tego obiektu, ale także msze św. dla przedszkolaków i dla głuchoniemych w języku migowym. Wnętrze kaplicy były miejscem spotkań duszpasterskich – katechizacji studentów jeleniogórskich wyższych uczelni. Często można było spotkać w kaplicy członków Rodziny Franciszkańskiej III Zakonu.

Nieremontowana przez wiele lat kaplica wymagała konserwacji. W latach 1981 – 1982 z inicjatywy obecnego proboszcza – ks. Franciszka Krosmana – został przeprowadzony gruntowny remont kaplicy. Polegał on na pokryciu hełmu miedzianą blachą, wymianie dachówki, wykonaniu nowych tynków wewnątrz kaplicy, odwilgoceniu wewnętrznych murów i założeniu instalacji grzewczej.

Prace remontowe przedłużyły się do 1996r. W tych latach zostały wykonane nowe ławki, jednokondygnacyjny ołtarz oraz pokrycie posadzki płytami granitowymi.

Gruntownie odremontowaną kaplicę ponownie włączono do celów kultu religijnego. Pieczę nad nią od jesieni 1996 sprawuje ks. rektor Bronisław Piśnicki, którego opiece duszpasterskiej od jesieni bractwo Adoracji Najświętszego Sakramentu, oficjalnie zatwierdzone przez bp. Tadeusza Rybaka 2 lutego 1998r. W każdą sobotę po wieczystej adoracji jest sprawowana Msza św. dla członków bractwa przez ks. Piśnickiego.

Co dwa tygodnie w niedzielę o godzinie 14.00 jest odprawiana msza św. dla osób niedosłyszących. Z inicjatywy ks. Piśnickiego raz w miesiącu mają tu miejsce spotkania anonimowych alkoholików i ich rodzin. Animatorem życia religijnego w kaplicy św. Anny jest Helena Stańczyk. Poświęca ona wiele godzin na ożywienie w naszym mieście czci dla Chrystusa Eucharystycznego.

Zlokalizowana w ruchliwej części jeleniogórskiej starówki kaplica św. Anny jest często odwiedzana nie tylko przez mieszkańców Jeleniej Góry, ale także przez ludność z okolicznych miejscowości i turystów. Znużeni i utrudzeni troskami dnia codziennego w modlitwie i na wieczystej adoracji oddają cześć Wszechmocnemu za wszelkie otrzymane dobro. Położenie kaplicy na środku ruchliwego traktu pieszego sprawia, iż skłania ona do zatrzymania się bodaj zwolnienia kroku, tak jakby to święte miejsce wyszło naprzeciw przechodniom.

Artykuł opublikowano w tygodniku „Niedziela Legnicka” w nr26 (304)/1999 r.